

Prof. Dr. Alexander Solymossy : Hongaarsche Sagen, Sprookjesen Legendén. — W. J. Thienne & Cie. kiadása. Zuphten. 1929. Dr. Solymossy a magyar folklorenak nemcsak fáradhatatlan kutatója és lelkes gyűjtője, hanem szellemes magyarázója is. Kezében a népköltészet kiapadhatatlan forrás, melyből mindig újat tud meríteni. A tudós alaposága és párosul benne az író könnyedségével. Psychologiai, ethnographiai, nyelvészeti, történelmi következtetései egyaránt lebilincselően érdekesek és hatását csak erősíti az a mélyeséges fajszereget, amely — elfogulatlan, pontos és alapos tudományossága mellett is — minden sorából és egész művéből előtör.

Mialatt politikusok, újságírók és hazafias testületek versenyezve törik a fejüket, hogy mi volna a leghathatósabb propaganda a magyarság érdekében, Solymossy professzor kezünkbe ad egy könyvet, amelynél különb propagandát sem kívánni, sem elképzelní nem lehet. A cím csak ennyit mond : Magyar mondák, mesék és legendák. De a könyvben sokkal több van ennél : az előszóban megtaláljuk a magyarok történetét eleitől fogva ; benne van minden lényeges, amit a külföldnek rólunk tudni kell. A mesékben pedig benne van a magyar nép eredete, lelke, egyénisége, élete.

Rendkívül érdekes az előszó második fejezete, ahol Solymossy Sándor a magyar néplelek fejlődésének és összetételének mesteri rajzát és psychologiai magyarázatát adja. A Taine-féle milieu-elméletből kiindulva, a magyar nép fizikai tulajdonságait és alapvető jellemvonásait az őshazai és később az etelközi környezetből és életmódból származtatja. Innen ered a magyar edzett, szívós volta s alapjában komoly, és szemlélődő természete, józan gyakorlati eszejárása. A földműves munkának évszakok szerint való egyenlőtlen besztása hozza magával, hogy ezek a rendszerint nyugodt emberek «időnként kitornek,hevessé és olyan szenvedélyessé válnak, hogy alig lehet rájuk ismerni». Ezek a hasonló körülmények között élő népek közös jellemvonásai.

Ezután a magyar *egyéni* jellemfejlődését magyarázza meggyőző logikával. Az őshazában lakó magyar nyugodt és békeszerető volt : «az emberek egymásra voltak utalva, tehát kölcsönösen segíteniök kellett egymást. Külső ellenség nem zavarta békéjükét, — nem volt semmijük, amit elrabolhattak volna tőlük. Minthogy egynejük voltak, a nőválasztás sem okozott szükségképen ellenségeskedést». Ez tehát az ősmagyarság paradicsomi élete, amely megszűnik, mikor a Keletről előretörő néptömegek Nyugat felé sodorják őket. A Fekete-tenger fölötti füves síkságokon «nagy mozgásterület áll rendelkezésükre, amit lóháton gyorsabban bejárhatnak. Éjjel-nappal résen kell lenniök, állandóan védekezniök állatok és ellenségek rablóátmadásai ellen. Az ilyen élet harciassá teszi az embert». «Ehhez szükséges a gyors elhatározás, valamint a bátorság és vakmerőség, — aki fél, az elvesztet. Így idővel kifejlik az erélyes, önérzetes, valóban büszke lélek, amely nem túri, hogy lekiicsinyeljék, vagy leigázzák. Az ilyen jellem érzékeny és fellobbanó, nyílt a támadásban. Ebből származik a magyarnak a közmondásos lovagiassága.» «Tetteiben nincs számító ravaszság, — jelleme becsületes, nyílt és őszinte, úgy hogy a parasztnak is van valami arisztokratikus. Jellem tekintetében csakugyan nincs különbség a magyar paraszt és nemes között, ez is bizonyítja a nép egységes fajtságát.»

«A magyar épen úgy ragaszkodik hagyományaihoz, mint földjéhez. Meséi és mondái között találunk olyan régiket, amiket még Keletről hoztak be magukkal és ezer éven át híven megőriztek.»

Beszél a magyar nép meseszerető természetéről, részletező, ötletes és fordulatos mesemondó képességéről és a magyar dalköltészetéről. Itt egy megjegyzés gondolkodóba ejt : vajjon csakugyan igaz, hogy a magyar «alapjában nem dalos nép?» Erre vonatkozólag ellenkező tapasztalataim vannak, — hallottam nemcsak «a fiatalokat munka közben» énekelni, hanem a kisgyereket bábujával játszadozva, az anyát gyer-

meke, a nagyszülőt unokája bölcsőjénél, a katonát masirozva (még a fedezékben is!) a férfit — úr vagy paraszt — mulatozás közben; kor- és nemkülönbség nélkül, kiránduláskor, úton, otthon, templomban, — örömben és bánatban, lelkesedve, vágyakozva, — hallottam dalolni a magyart.

De annál mélyebben igaz az, amivel a szerző befejezi előszavát: «A nép szomorú lelkiállapotának másik oka (az «egyik» az ezeréves mult sok szenvedése) az a katasztrófa, ami Magyarország az utóbbi években érte, a trianoni béke, miáltal az országból, amely 1000 éve egységes volt, kétharmadrészt leszakítottak, úgy hogy számtalan magyar család idegen hatalmak igája alatt senyved, kiszolgáltatva azok kényekedvén, miáltal az megsonkított ország görnyedve viseli a szegénységet és nélkülözést. A nép nem politizál, de ártatlanul szenvedve és elkeseredetten érzi a szörnyű igazságtalanságot, amely vele történt.

Észrevehető, hogy a pusztákon elhalált és elnémult a dal, letargikus csendben fekszik az ország, mint a nagybeteg, aki már ábbahagyta a siránkozást. De egy nép erősebb, mint az egyén és nem pusztul el oly hamar, úgy hogy remélhetjük, hogy az idő meghozza a gyógyulást, új erőt ad a népnek, hogy továbbra is betöltse rendeltetését: a nyugati kultúrának a védelmét és fejlesztését a Kelet határában.

Ezután következnak a mondák, őstörténelmi-, királymondák, várak és hegyek regéi, népmesék, legendák és tréfák.

— Mesegyűjteményünk van sok, de ez egyedülálló a maga nemében. Nem azért, mert ritka szép és kevésbé ismert meséket találunk benne, hanem azért, mert azok lelkesen és céltudatosan összeválogatva a magyar népet festik le minden árnyévaival és hibáival együtt. Vidámságában és szenvedélyességében, a történelem távlatában és a mindennapi élet naiv egyszerűségében. Kezdd Hunor és Magorral, ízelítőt ad hősmondáinkból, amik Ildikó-Krimhildeval bekapcsolódik a Niebelungenliedbe. újabb adatot szolgáltatnak ezeréves multunkhoz. A magyar őserő, vitézség, vallásosság, fellobbanó heveség (Toldiban Ilosvay nyomán), jószívűség, becsület, az öregek tisztelete, az adott szó szentsége, az eleven éjszárás, jóhízeműség, évvődés, a mesékben elrejtve mind egy-egy vonás, amelyekből kialakul a magyar ember *igazi képe*, —

nem az a torzalak, aminek ellenségeink szeretnek bemutatni a külföld előtt.

E nagyszámú jegyzet, hazai és külföldi források megnevezése csak növeli a munka tudományos értékét és az adatok hitelességét.

Makkoshettyei Hettyey Vilma holland fordítása rendkívül sikerült. Úgyesen ültette át a mesék szólásformáit; a holland népnyelvet és mesestílust használta, hogy érzékeltesse a magyart. Az bizonyára csak elírás lehet, hogy a történeti bevezetésben a mohácsi vész után az ország egyik része *Hunyady János* koronázza királlyá, — valamint az, hogy Deák Ferenc mint *szabadsághős* van megemlítve. (Deák Balázs.) A hollandusok, akik tudnak róluink, azt is tudják, hogy Deák állandó jelzője «de wyz van het vaderland» és így azt hihetik, hogy egy ilyen nevű hősnk is van.

Benyovszky István, a kecskeméti művésztelep tagja festményeinek színes reprodukcióival szerepel a könyvben. Az illusztrációk méltók a szöveghez, magyarosak és művésziek. És minthogy egy népet semmiből sem lehet jobban megismerni, mint a meséiből, meg a művészetéből, — ez a könyv a lehető legalkalmasabb arra, hogy a magyar népnek barátokat szerezzen.

R. Kozma Ilona.

Molter Károly: Metánia R. T. (Regény. Erdélyi Szépművészeti Céh kiadása. Kolozsvár, 1929.) Ez a regény szatíra a szatíra elleni tiltakozás jegyében, valóságrajz a fantasztikum álomszerűségébe takarva. Félig játékos, félig komoly írói konzekvencialevonás az anyag és szellem harcában, leszámolás azzal a körülménnyel, mely morált teremt az anyag harcossai vagy hiénái mögé. Nagyon érthető ez a leszámolás, mikor egyfelől új idealizmust prédikálunk s másfelől már lassankint teljesen hozzászokunk, hogy a mai élet egészségi állapotát kényszeregyezségek, kamatlábak és exportstatisztikák lázmérőjével mérjük. Döntsük el hát ezt a kiáltó kettősséget, jöjjön el az amorális anyag, jöjjön el a Metánia R. T. országa.

Könnyen lehetne folytatni még az efféle formulákat, de az is biztos, hogy maga az író tiltakoznék a legerőteljesebben minden ilyen megkötő és vázáz egyszerűsítő beszédmod ellen. Meg is köti már jó előre a kezünket, hogy írását «bölcsek és bolondok istentől-mámoros beszédéhez» való hozzámondásnak tekintsük. Kotnyeleskedés, óvatos referáda az egész, mondja s ezt el

kell hinnünk neki, ha oly fontosnak tartja, hogy majd tíz oldal dialektikus elmélkedésével támasztja alá. E több lapos önvédő elméletből szinte észrevétlenül csusszanunk bele a regény cselekvényébe. A Bank of Mezőség vezetői szerződést kötnek Metánia, a földalatti gázország kormányával, hogy azt a gázt, melyet e fantasztikus ország gnómszerű lakói termelnek, a földön hasznosíthassák. A szerződés garanciájaképen magukkal hozzák Metánia pénzügyminiszterét s ez a kis bizarr lény itt a földön emberré serdül fel, sőt fiává lesz a szerződés létrehozójának, a Bank főügynökének. Ez a főügynök aztán lassanként mind előbbre lendül, nemcsak a regénytörténet irányításában, hanem az írói filozófia hordozásában is. Lassan mindenki a jelentéktelenségbe süllyed, csak az ő spiritus rectori hangját halljuk s ő ülteti le az emberré lett metángnómot a gázt, az üzletet, az anyagot kormányzó írógép mellé. Kissé még bizonytalanul koppannak a fiatalember ujjai a gép billentyűin, hiszen teljes emberré levésének éjtszakáján emberi aggodalmak lepték meg, szociális eresztek roppanását vélte hallani, de szellemi apja megnyugtatja az aggodalmaskodót.

Ezzel a kétes harmóniájú hangzattal zárul a könyv. Alapötlete rendkívül termékeny s Mihelyt felismerjük, Jonathan Swiftre és Karinthy Frigyesekre gondolunk. A regény Marusiájában s a valóság Marosvásárhelyén talán kulcsregény volta is nyilvánvaló, de mi is sietve reméljük, hogy nagyszerű alkalma lesz az írónak a dolgok visszaján át színüket megmutatni, mikor például a Bank of Mezőség emberei leszállnak Metániába, vagy akkor, midőn a felcseperedő kis metángnóm tanulja az emberré levés titkait. Mily gazdag lehetőséget nyújt, üzletről lévén szó, a gáz, a bűz, a szag, az illat minden stílbeli, szociális és lélektani velejárója! Kapunk is ebből, de minden csak valahogy háromnegyed részben érvényesül. Arra a Molter Károlyra kell mindig gondolnunk, ki megírta a «Majdnem hősök» című kötetet s benne az emberi heroizmus lendületének kicsiséggé visszahajló voltát illusztrálta. De ott ezt az attitűdöt igaznak láttuk, mert éreztük, hogy emberi tragédia van a szatirikum mögé rejtve. Itt azonban az alapötlet s a belőle induló részötletek, mint a célpont előtt a levegőben szét-tört nyilak, kalimpálva bizonytalanokodnak vissza a földre. Várunk sokat-

mondó crescendókat, hiszen minden hangszert helyén látunk már, halljuk a nekikészülés lélekzetvételeit, megvillan a vonó lendülete s — a karmester leint a zenekart. Miért? A felelet e könyv után szétválasztó: vagy akart játék, vagy írói alaptermészet. Csak nem a verbászi Molter Károly német józan-sága nyesdesi a Maros mentére szakadt Molter Károly székelyes fantáziájának szárnyait?

Telt sorainak folyamából így is aranysermek bukkannak fel. Jövő felé néző ablakokat nyit ki s bár óvatosan, csak félig vannak nyitva, érezzük a friss levegő beömlését.

A könyvet Guncser Nándor látta el érdekes és stílszerű illusztrációkkal.

Kerecsényi Dezső.

Tizennégy júliusa. (Emil Ludwig könyve. Révai-kiadás.) — Politikusok arcképcsarnoka. Vagy talán még inkább éles, szinte vakító reflektor, amely végigsuhan Európa fővárosain, bevilágít a követések, minisztériumok, királyi paloták szobáiba s élesen kiragogytatja az emberek arcát, a titkos akták beütőt, a bútorok és cirádák díszét. S tizenöt esztendő távolságának homályából előbukkannak mindazok, akik a világháború előidézésében, kirobbantásában, rendezésében tevékenykedtek. Az egész «nagy generáció», mely a háború előtti esztendőkből, tehát Európa úgynevezett «ragyogó korszakában» népek sorsát intézte.

Részben már elfeledett nevek ragyognak fel előttünk a reflektorfényben, fejük, amelyeket eddig vagy félreismer-tünk, vagy egyáltalában nem ismer-tünk. Vilmos császár, Ferenc József, a cár, Poincaré, Carol román király... Ezek az államfők. Sir Edward Grey, Churchill, Bethman-Holweg, Lichnovsky herceg, Jagow, Berchtold gróf, Szaszonov, Tisza, Pasics... És a katonák: Moltke, Januskievics, Conrad von Hötendorf... Tisza mellett egy-két magyar nemes: Szápáry követ elegáns, kemény alakja, Forgách, Méray római követ. S a pokoli színjáték elején a deus ex machina elindítója: Ferenc Ferdinánd és felesége élesen, mesterien megrajzolt portréja.

Tizennégy júliusa. Az európai «egyen-súly» egészen bizonytalan titkos szer-ződéseken, megállapodásokon nyugszik. Az erővonalak, ahogy Ludwig könyvé-ben kidomborodnak, a következők: Oroszország aspirál a Földközi-tenger szorosaira, mert egyre rohamosabban fejlődő ipara és mezőgazdasági kivitele

erre szükségszerűen ráutalja. Órállója és hátvédje a Balkán felől Szerbia. Hogy pozícióját erősítse, igen szívesen látja a délszláv népek egyesülési törekvéseit. A Balkán felé irányul két nagyhatalom erővonala: Ausztria-Magyarország főként mezőgazdasági okokból egyre jobban megerősíti balkáni pozícióját annak ellenére, hogy Olaszország biztonsági okokból ezt mereven ellenzi és a két balkáni tartomány okkupációja után további támaszpontokat keres: a Szandzsákok és Albániát. A Monarchia háta mögött ott áll Németország bámulatosan kifejlesztett katonai erejével és mammutiparával. Ez az ipar szükségképpen szintén a Balkán és Előázsia felé kényszeríti a német erőket s így természetesen adódik a szövetség ténye Németország és a Monarchia között. Ez a két nagyhatalom tehát a Hármasszövetség tulajdonképeni magja és alapja. Mert *Olaszország csak papíron* (s azon is csak igen lazán) tartozik ehhez a szövetséghez, hiszen a Monarchia Balkán-politikájára szöges elmentében van úgy gazdasági, mint katonai érdekeivel. De nézzük az antantot: Németország körükerítésére és megfojtására a következő érdekek állnak egymás mellé: Franciaország politikáját *Poincaré* a revans gondolatában vezeti. Szövetségese Oroszország, ami szintén természetesen, ha meggondoljuk, hogy milyen érdekek terelik a Balkán felé. Anglia viszont csak egészen lazán tartozik a francia-orosz politika szövetségéhez, mert ha a német nagyipar veszélyeztetni is keleti érdekeit és gyarmatpiacát, ez még nem viszi szükségképpen háborúba. Aminthogy *Ludwig* könyvéből napnál világosabban ki is derül ez. Anglia semmiképpen nem óhajtott a háborút, külügyminisztere *Grey*, pacifista volt, az angol polgárság ipari és üzleti tevékenysége, valamint az ország élelmiszerelellátásának nehézsége egyenesen a háborút ellen szól. S valóban, *Anglia csak akkor szánja el magát a beavatkozásra, amikor a német csapatok legadják a semleges Belgiumot s ezzel a szigetország partvidékét veszélyeztetik!* Mindössze egy szóbeli ígéret az, mely őt a francia kormányhoz fűzi: *«Ha Franciaországot megtámadják, akkor Anglia hajlandó a segítségre lépni».*

Ez volt hát a remekmű, amelyen 320 millió ember biztonsága nyugodott. Valójában a szövetségeknek ezt a komplikált halmazát csak *egy-két tucat ember ismerte*, aminthogy ugyanennyi kötötte és bogozta is. A népek háta mö-

gött folytak a készülődések, tárgyalások és Anglia az egyetlen, ahol lehetetlen volt, az angol alkotmány és tradíció szelleme miatt, a néptömegek nélkül politikát folytatni. Ellenben a Monarchia, Németország és Oroszország szuverén uralkodó kormányása alatt állt, s az uralkodó üzenhetett háborút és köthetett békét a saját felelősségére, illetve felelőtlenségére. Franciaországban *Poincaré* igen ügyesen úgy lavírozott, hogy, kivált Jaurès halála után sikerült neki a tömegek szemét befogni.

A ma már ismert és közzétett diplomáciai aktákból kiviláglik, hogy a müncheni francia követnek igaza van, amikor ezt írja: *«Ugy látszik, hogy az az igen kisszámú egyéniség, aki a szerződéseket ismeri, azokat különbözőképpen magyarázza».* Megdöbbenő ez, ha elgondoljuk, hogy ezek a szerződések, sőt gyakran csak szóbeli megállapodások államok és embermilliók létét teték kockára!

Igen érdekes, hogy *Ferenc Ferdinánd* *Ludwig* megvilágításában milyen tisztán látta az összefüggéseket. Az ő terve az volt, hogy Ausztria-Csehország-Magyarország trialista megszervezésével és a délszlávok egyesítésével, valamint Erdély autonómiájával megakadályozza a birodalom szétrobbanását. Ha ő trónra jut, akkor — a szerző szerint — *talán* sikerült volna kihúznia a délszláv aspirációk, valamint a román törekvések és Csehország vágyakozásainak a méregfogát. Igen tisztán állott ez a nagyszerb titkos politika előtte s a trónörökösnek meg kellett halnia. *Gavrilo Princip*, ez a fiatal diák, teljes öntudattal és biztonsággal süthette el revolverét.

S most az az alternatíva állott a Monarchia előtt, hogy vagy lemond balkáni politikájáról s természetesen érdekeiről is, vagy fegyverrel próbálja azokat érvényesíteni. A pillanat «kedvezőnek» látszott: Szerbia a balkáni háborúban teljesen legyengült, eladósodott, tartalékaiból kifogyott. *Berchtold* gróf tehát (és a mi *Forgách* grófunk) érkezettnek látta az időt a nyílt kiállásra. A Szerbiának szóló ultimátumot úgy szövegezték meg, — annak ellenére, hogy a gyilkosság összefüggéseinek kiderítésére kiküldött miniszteri tanácsos nem volt képed terhelő adatokat megállapítani a szerb kormányra — hogy az elfogadhatatlan legyen. Ha a szerb kormány elfogadja a Monarchia ultimátumában felállított követeléseket, ez annyit jelentett volna, hogy *a tulaj-*

don népe forradalommal kergeti el. Ennek ellenére *Pasics* válasza kielégítő volt. A király azonban nem akarta Szerbiát még a biztos diadal reményében sem megtámadni s ezért Ludwig adatai szerint *Berchold* egyszerűen megmástitotta az aktákat . . . Felmerül a kérdés: ha *Tisza* kijelenti, hogy ő *semmitképpen nem megy bele a háborúba, mi történhetett volna?* Valószínűleg az, ami Belgiummal történt: Ausztria és Németország egyszerűen keresztülgázolt volna Magyarországon. Hogy ez miként esett volna a történelem mérlegébe, roppant érdekes probléma. *Tisza* azonban, noha eleinte ellenezte a háborút, végül is hajlandó volt Ausztria mellé állani, azzal a fenntartással, hogy *semiféle területhódításba nem egyezik bele.* Hogy *Tiszát* mi kényszerítette erre, ma még titok. S ezzel a Ballplatz iniciatívájára elindult a borzalmas gépezet. A hadüzenet aláírásakor *Ferenc József* így szólt: *«Ha már össze kell omlania a Monarchiának, vesszen el becsületesen».*

Sajnos, nincs helyünk rá, hogy ismerjük azokat a tömegmozgalmakat, amelyek különböző országokban a háború megakadályozását akarták elérni, valamint azokat a módokat és eszközöket, amelyeket a kormányok és a különböző országok sajtói alkalmaztak a tömegekkel szemben. Csak le kell szögeznünk: *Ludwig* könyvéből bárki meggyőződhetik arról, hogy a *háborút igentis elkerülhették volna Európa népei, ha nem egynehány diplomata intézi sorukat jól párnázott ajtók mögött s hogy a háború egyesek alávalóságából, hatalmi tébolyából, perverz életszemléletéből csirázott ki, egyes csoportok, klikkek érdekeiből s nem a népek természetes ösztönéből!* Aki figyelemmel kíséri az okirathamisításnak azt a borzalmas sorozatát, amellyel a népek vezetőpolitikusai számtalan esetben bekötötték népeik szemét (*Ludwig* bőven közöl erre adatokat) s azt a jól kiszámított jelszórakétázást, amellyel végül is a katonai körök által elindított hadigépezetet fénybe burkolták, ökölbecsavarodik a keze és megsíratva a feldarabolt Magyarországot, megsíratva Európa kilencmillió halottját, tehetetlen átkot mond a háborúban sütkérezőkre. S ha meggondoljuk, hogy sokan azok közül, akik elindították a háborút, *még csak nem is hittek abban s eleve lehetetlennek tartották a győzelmet* — s ez nemcsak a középponti hatalmak diplomatáira érvényes, hanem egy-két orosz diplomatára is — tehetetlenül kell néznünk a gonoszságnak,

agylágyultságnak, vagy önzésnek immár emberfeletti példáit . . .

Hasznos könyv, rengeteg közéletű félreértést oszlat el s hallatlanul érdekes könyv. Regény, egy egész kontinens államainak regénye. Egy hónap történetében egy évtized szenvedése, küzdelme, megaláztatása és reménytelensége zsúfolódik össze. Felhasználja a közzétett, vagy iratszekrényekben őrzött iratok, sürgönyök, akták minden fontosabbját, a történelemíró objektivitását és a zsurnaliszta elevenségét, hajlékonyságát. Nem csodáljuk, hogy a könyv annyira elterjedt: a népek kíváncsian lesik a fellebbentett függönyök mögött rejlő valóságot s ki nem kíváncsi rá, hogy mit határoztak nélküle, de ellene?! S ha ezt a kíváncsiságot még olyan avatott tollú íróművész elégíti ki, amilyenek *Ludwig* bizonyult, akkor megérthetjük a könyv rendkívüli hatását. S *Ludwigot* minden elismerés megilleti azért, hogy német létére egyáltalában nem leplezi honfitársai bűneit, hanem megtartja velük szemben is a tudós objektivitását.

Mégis: nagy kár, hogy az éles reflektor csak egy-egy arcot világít meg és nem vet fényt a gazdasági *érdekek* szövvényére, amely a politikus-portrék hátteréül szolgálhatna. Tisztára individuális ábrázolómódszerét nem helyeselhetjük mindenütt, a könyv így *Rembrandt*-képhez hasonlít, amelynek sötétbarna hátteréből villanásszerűen válnak ki az arckok. Igaz viszont, hogy *Rembrandtnak* lenni sem egészen utolsó dolog . . .

Kodolányi János.

Dezsényi Béla. Aranykéve. Versék. (Berlin, 1929. *Ludwig* Vogenreiter kiadása.) A sok és gyors verseskötetek között, melyeket napjaink épen csak a futó emlékezet számára teremnek, figyelemreméltó egyéniséggel emelkedik ki Dezsényi Béla «Aranykéve»-je. Még látszik, hogy honnan indult el, az ihletformák még hatásuk alatt tartják, de már látszik a saját útjának kezdete és célzata is. Igazi lírai természet. Most még csak azt élvezni, hogy erős, gazdag érzései vannak, melyeket ráonthat a világra, amelyből csak derűs motívumokat, hangulatokat old ki. De e finom ötvözésű hangulatlíra alatt üdítő, nemes világszemlélet hívó ereje bontogatja szárnyát, melyben egy új hangú elindulás körvonalait érezzük ki. Ennek a hangnak a lírai formáját *Ady* zendítette föl, de Dezsényinél új szerelést kap, más hangnembe váltódik át. S itt

kezdődik Dezsényi költői egyénisége. Dezsényi Béla nem relativista, hisz a valóságokban, törvényekben és értékekben. Költeményeinek e belső tartóerőin emelkedik fel optimizmusa. Egy kissé még romantikusan hangolt és megnyilvánuló ez az optimizmusa, de évek múltán költeményeinek ez lesz a szilárdsága s belső világossága. Az optimista derűnek megfelelő költeményeinek stílfarmája. Valami leheletszerűségű könnyedségben lebbennek sorai. A tavaszi virágzás szellőjéhez hasonlító verseinek ritmusélete: mindig olyan irányba gördfíti az ihletodrárt, ahol az élet szép magasságai vannak s ahonnan az öröm távlatában látszik a föld és az ég. A témái még nem nagyok, de tárgylátásával súlyt kapnak annak a választékos hangulatnak a szimbólumában, amellyel alakítja őket. Soha nem lesz azért étherikus íze egy költeményének sem. Hogy az életnek sok pontjától él távolságban, ez épen olyan finom ízlésre mutat nála, mint az, hogy problémáinak kifelé vivő útját nem a föld felé keresi.

Dezsényi Béla első verseskötete értéket hozott. Bizonyára meg fog mélyülni, formái mindig jobban és jobban az övéi lesznek s szemléletköre gazdagszik. Csak egyben nem szeretnénk, ha megváltozna: a derűs hitében. A magyar líra új tájékaira ráférne már egy kis megnyugtató, kibékítő napsugár. *df.*

Hunyadi Bessenyei György által. (Kidatja az V. ker. Berzsényi Dániel reál-gimnázium 1928—1929. évi VII. osztálya.) A Berzsényi-versek kinyomatóinak, az egykori fehérvári kispapoknak íme utódai akadtak: 46 gimnazista megtakarított uzsonapénzekből napvilágra hozta másfél százéves sírjából a «bihari remete» egyik munkáját. Hogyan született meg ez a gondolat? Erre csak az ifjúság tud megfelelni. Rejtelmes valaki ez — mondja előszavában Vajthó László szerénységgel, mintha az ő lelkes irodalomtanításának nem volna benne semmi része... A 46 diák kiadhatott volna talán értékesebb művet is, de a dolog érdeme nem ezen fordul meg. Az a lelkület dicséretreméltó, mely feláldozva a húsvéti szünidőt, régi kéziratok másolására, összevetésére tüzel egy sereg ifjú embert. Vajjon egy új nemzedék előfutárait üdvözölhetjük bennük? Talán a jövő kultúrábecsülő Magyarország reneszánszának főemelő izgalma ütközött ki ezeken a gyerekarcokon? Vagy csak

egy jeles tanár időleges hatásának emléke a kötet? Példának, tettek mindenképen megkapó. A könyvnek egyébként semmiféle üzleti célja nincs; könyvárusi forgalomba nem is kerül. Ajándékképpen nyújtják a fiúk irodalmunk ápolóinak és az ifjúsági könyvtáraknak. Ilyen ajándékot csak másodszor kap most a 800 éves magyar irodalom. *Gál János.*

Komáromi János: Az elvált feleség. Genius-kiadás. 1929. Komáromi János regényeinek legfőbb bája a tagadhatatlan magyaros zamat s javarészt ennek köszönheti sikereit. Valami öreguras jóindulattal nézte a világot, megértett és megbocsátott sok mindent, amit nem helyeselt, különösen, ha fiatalokri szerelmek bolondságairól volt szó. Mert a szerelem Komáromi számára roppant fontos dolog. Egyedül ez teheti az embert boldoggá. Ezért mindent a szerelmen keresztül néz. A vonatban lát egy hetyke fiatalembert. Sok okból lehet valaki hetyke, de Komáromi egy percig sem kételkedik abban, hogy csak a boldog szerelem lehet a hetykeség oka. A szerelem, mint a világ és az élet egyetlen mozgatója: világnézetnek egyoldalú, de Komáromi utánóhatatlan kedvességgel, kissé öreguras nehézkes-séggel gyakran egyoldalú.

Ezt a nehézséget stílusában is megtalálhatjuk. Ha valamit meg akar mondani, kétszer-háromszor is neki indul. De elvégre, azért minden rendben lesz, mert végül mégis csak azt mondja el, amit ő akar.

Mindebben: az akaratlan puhaságban, a széles mesélgetésben és bölcselkedésben s a mindent megbocsátó jóságban van kedvesség és főként van szugesztív erő. Az olvasóban is felébrednek ezek a tulajdonságok, hiszen meg is voltak benne, mert sok van belőlük a magyar jellemben. Hibáinkat megértéssel és szeretettel rajzolja Komáromi, sőt nem is látja hibáknak őket, hanem az élet egyedül kellemességeinek; ez a Komáromi-regényekből áradó kedvesség és báj forrása. Hogyne lenne kedves, amikor valaki azt is szereti bennünk, amiért csak megvethetjük magunkat, hogyne olvasná a közönség Komáromi regényeit, amikor a legbumfordibb fickó is szimpatikus regényhősként látja magát viszont, amikor a legkétségbeejtőbb és legkiállhatatlanabb női szeszély is, mint ideál szerepel.

Paradoxonnak hangzik: mi, magyarok hajlunk a túlzott önkritikára,

tehát szeretjük, ha dicsérnek bennünket. A legnépszerűbb írónk azok, akik mindenben hajlandók éretny látni és általában igen kiváló népek tüntetnek fel bennünket. Komáromi is ebbe az optimista írói körbe tartozik. Nála azonban nem hazafiság, vagy más valamilyen elveken nyugvó világnézet az alapja az optimizmusnak, hanem a jó szív. Igen jó szíve van és igen szereti az embereket kivétel nélkül, még az ébredővé, majd újra cionistává lett zsidót is meg akarja szeretetni. Úgy érzi, hogy az «élet» vagy a «sors» eleget bánt bennünket, legalább mi, emberek, ne zavarjuk egymás köreit, éljünk békében, szeressük egymást. A legtöbb baj abból ered, hogy nem vagyunk elég jóhiszeműek egymással szemben, küzködünk, többet akarunk, egymás fölé akarunk kerekedni, ahelyett, hogy szép nyugodtan megvárjuk, míg mindennek megjön a sora. Ne törődjünk semmivel, mert csak a szerelemmel érdemes törődni. Ez az életfelfogás sok sikert hozott Komáromi Jánosnak, de nehéz ráfogni, hogy a magyarság mai feladatainak megoldását elősegíti.

Komáromi sikereinek azonban van más titka is. Ha valakinek igen tetszik egy leány, azt szokta mondani: Ezért a leányért szívesen lennék juhászkutya a bugaci pusztán. Komáromi regényhősei közül sokan ezt a három eszendőzt szolgálják le, mint juhászkutyák. Kitarotán, elkeseredetten és nekibúsultan szerelmesek. Egyik legeredetibb alkotása: a nekibúsult szerelmes típusa. Egy diáknovellájában a hős annyira szerelmes, hogy már szólni se tud tőle, csak nagyot bóg, amikor az imádott lény kilibben a szobából. Ez a juhászkutya-szerelmes legjellemzőbb vonása. Elveszti az esztét, még beszélni is elfelejt, annyira hatalmába ejti az érzelem. Lelkének öntudatos része teljesen beleolvadt a tudatalattiba. De nemcsak egy-egy percre, mint a többi regényírónál és körülbelül a valóságban is, hanem állandóan, «három évig». S ez a juhászkutya szerelmes típus Komáromi sikerének még egy másik titka.

E keretek között Komáromi többször kiválót, azt lehet mondani, tökéleteset alkotott. Milyen változást hozott az új regény, az «Élvált feleség»? A regény meséje ismerős a szerző régi alkotásaiból: A szegény férfi és a gazdag leány egymásba szeretnek, de nem elégszenek meg a szerelemmel, hanem parancsolgatni akarnak egymásnak. Egyik sem enged, szakítanak. Mind-

ketten megbánják, hogy a szerelmen kívül másra is gondoltak és kibékülnek. Tehát a keret ugyanaz maradt. Ugyanez a témája a «Jegyenék a szélben» vagy a «Zúg a fenyves» című regényeinek, sőt a külső keret is azonos, mert itt is a főszereplő mondja el az eseményeket az írónak. Azonban van különbség is. «Az elvált feleség» humoros regénynek készült. Ez abból is látszik, hogy csak a két főszereplő normális, a mellékalakok excentrikusak. Elsősorban az após, «az öreg szumir», aki ki akarja deríteni a magyar-szumir rokonságot és tönkre akarja silányítani az akadémiákat, mert nem akarják elfogadni elméletét. A másik excentrikus a keresztretjvényvilág bajnok, aki Európa minden országában díjakat nyer, a harmadik az ébredő zsidó, a Szittyák vezére, akit végül hitsorsosai egy zsíros váltó segítségével szelidítenek meg, a negyedik Zenghváry Bella, a szavalóművész, aki egymásután ugrasztja szét az irredenta egyesületeket hazafias szavalaival. Komáromi azonban nem tud gúnyolódni, a karikatúrát nem meri addig a határig vinni, hogy valóban nevésséges legyen. Excentrikusait is megszereti, megbocsátja hibáikat, az olvasókat elnézésre hangolja.

Ez excentrikus alakoknak nemcsak az a hibájuk, hogy nem nagyon nevetetők, a jellemzésükben is takarékos Komáromi. Mindegyiknek csak egyetlen egy jellemvonása van. Az öreg szumir csak szumir, a keresztretjvénybajnok csak keresztretjvényeket fejt, az ébredő zsidó csak hitsorsosait szidja, Zenghváry Bella csak szaval, de valóban egyik sem él. Azt mondhatnák, hogy a karikatúrának épen az a lényege, hogy egyetlen vonást emel ki és annak megnövesztésével torzítja el az alakot. Komárominak ezek a karikatúrái azonban olyanformák, mintha egy rajzoló a nagyorrú embert úgy karrikírozná, hogy egy nagy orrot rajzolna, amely mögül hiányoznék a fej, a test, szóval az ember.

Ugyanezt a takarékoságot, mondhatnám zsgoriságot látjuk a főalakokban. A fiatal szerelmespár közös és legfontosabb vonása, hogy mindketten szerelmesek. Számptalan példa illusztrálja, hogy mennyire szeretik egymást azzal a bizonyos juhászkutyaszerelémmel. Az érzés mindig ugyanaz, csak a helyzetek változnak. E szerelmen kívül mindkét fiatalnak csak egy-egy jellemvonása van, ami elég arra, hogy megmagyarázza az összekoccanásokat, majd

a végleges összevesztést. A lány szépséges és makacs. Amit a fejébe vesz, abból nem enged. A férfi keményakaratú és becsületére érzékeny. A gazdag lány úgy találja, hogy a szegény férfi az egész háznak dirigálni akar, ezért egyszer a szemébe vágja, hogy «minden az enyém». A férfi pakkol és utazik. Ezen kívül legfeljebb még azt tudja meg az olvasó, hogy a lány modern, mert rövidre vágatta a haját. Ennek a takarékos jellemzésnek az a nagy előnye, hogy kevés gondot ad s így gyorsan meg lehet írni a regényt. Igaz, ezzel szemben vannak hátrányai is, többek közt az, hogy az olvasó lelkében nem lesznek élő alakok a regény hősei. Ezt nyugodt lélekkel le lehet írni arról a Komáromi Jánosról, aki számos alkotásaiban mestere volt a néhány apró vonással meglevevített alakoknak.

A szép mult jut az ember eszébe, ha a regény bölcselkedéseit olvassa. A régi Komáromi regényekben sokak számára legkedvesebb részletek a szerző bölcselkedései voltak. A bölcselkedések naiv bája abban rejlett, hogy az író komolyan vette azokat, átérezte őket és belátta örök igazságukat. Meg volt benne a mulatozó magyar ember kedves naivitása, amellyel a népdalok utolsó sorában látja az életbölcsesség legmagasabb csúcsát.

Komáromi ebben a regényében is beszél a csillagos ég szépségéről, a modernség káros következményeiről a házasságban; tanácsokat ad, hogy a férjnek kell engedni, hogy kímélni kell az asszonykát. Megtartotta a régi hangot is, az atyáskodó intelmek hangját, csak épen a legfontosabb dolog hiányzik az új regény bölcselkedéseiből: az őszinte érzés.

Komárominak érdeme, hogy a betolakodó könnyebb idegen regények helyébe magyart és művészibbet adott. Az utolsó regénye, ha nem is művészi, de legalább magyar maradt. Ez a magyarsága ma is szimpatikussá teszi az olvasók előtt népszerű írójukat. A népszerűség azonban sokszor bűnre csábító alkalom. Alkalmat ad az elsiített munkára. F. I.

Novella- és regényirodalmunk az abszolutizmus korának elején. (Írta: Szinnyei Ferenc. Budapest, 1929. 133. l. M. T. Akadémia kiadása.) Ez a tanulmány — tárgyat tekintve — folytatása annak a kétkötetes monográfiának, melyben az érdemes szerző novella- és

regényirodalmunk fejlődését a szabadságharcig ismertette. Bp. (1925.—6.) Mindössze az 1849 és 1852-re eső három év anyagát öleli ugyan föl, de így is nagyjelentőségű, mert minden részletre kiterjedő áttekintésével teljes és hű képét nyújtja egy nyomasztó légkörben élő nemzedék szépprózai termésének. A folyóiratokban s önálló kiadványként megjelent hatszázötven novellát és hét regényt számontartó beszámoló első sorban a szabadságharc utáni szellemi élet megindulásának körülményeiről szól, miközben az érdekes adatok tömegéből az abszolutizmus első éveinek vázlatos, de azért igen szemléletes korrajza alakul ki. Már ebből kitűnik, hogy az önkényuralom ellenhatásaként irodalmi téren, az előzményekhez képest fokozottabb tevékenység kezdődik. Új téma körül természetesen a közelmult emlékei foglalkoztatják szépíróinkat. Tollforgatóink, akárcsak a legutóbbi világhégés nyomában, egymásra írják a szabadságharc vonatkozású háborús elbeszéléseket, rajzokat, regényeket, élményeiket, ízlésük és tehetségük szerint alakítva, színezve az érdekkeltés céljaira egy ideig igen alkalmasnak bizonyuló anyagot.

Az egykorú kritika természetesen akkor sem jó szemmel nézte ezt a tárgylag egyoldalú és formailag sem elsőrangú túlermelést, de azért — mint a szerző megállapítja — az idetartozó novellák még 1852-ben is egy hetedrészét teszik az egész idetartozó anyagnak.

Jellemző tanulsága a szóbanforgó novellairodalomra vonatkozó bűvárlatoknak, hogy az események idealizáló megvilágítása mellett diszsonáns hangok is akadnak, ami a történelmi forrásokkal egyezőleg annak a jele, hogy a közvélemény a szabadságharc megítélésében nem volt egységes. A közelmult háborús emlékein kívül másik indítéka az időkorszak ihletőszónaként az önkényuralom korhangulatának megéreztetése. E sok tapintatot kívánó motívum kiaknázása néha a kópésáig menő tréfákra ragadtatja a cenzúra hálójától fenyegedett humoristáinkat. Jó példa erre a Kaján Ábel néven író Pákh Albert humoreszkje: «Hunyadi János (Edler von Hunyad). Históriai novella», melynek eleje és vége csakugyan a törökverő hadvezérről szól, míg a közepe nem egyéb, mint a Bach-korszakból vett tréfas életkép. (Mellesleg mondva e józú eset a tudós szerzőt is annyira megkapta, hogy a mű tartal-

mát az eredeti szöveg sikerült stílus-utánzásában adja elő.)

A továbbiakban az egykorú lélekrajzi regény és novella bemutatása olvasható Kemény, Gyulai, Bérczy s mások műveinek rövid, találó vonásokban gazdag jellemzésével; majd a romantikusok, Jósika, Kuthy és Jókai kerülnek sorra. E részben újszerűen hat Jókai romantikus túlzásainak revízió-szerű védelme, mely az eddigi merevebb állásponttal szemben helyesen mutat rá arra, hogy «Jókainak ezekben a meséiben nem szabad korrajzot, lélekrajzot és jellemzést keresnünk, hanem úgy kell tekintenünk és méltatnunk őket, mint a költői képzetet ragyogó játékaikat s akkor gyönyörködni fogunk bennük. Jókai képzetének sokszor óriási túlzásain sem fogunk így megütközni, hiszen a mesében minden lehetséges, legfőképpen a lehetetlen.»

A tanulmány utolsó fejezetében a tárgyalt időszak humoristái kerülnek szóba; az előbbi fejezetekhez hasonlóan, itt is jellemző idézetekkel tarkított előadásban s a fejlődés különböző fokozatait megvilágító hasznos utalások nagy számtól kísérve. Itt van megemlítve — többek közt — Székely József *Liliputi Tóbiása* is, melynek főjelentősége, hogy ez az első Don Quixote-utánzat irodalmunkban.

A becses anyagú s feldolgozásában is avatott kézre valló tanulmány bevezetése némi borús sejtellemmel szól a tervbe vett nagy munka folytatásának lehetőségeiről. Kár volna, ha ez a szerző képességei és kora szerint indokolatlan aggodalom hátráltatná a magyar irodalomtudományra nézve értéket jelentő, fontos mű elkészülését.

Baros Gyula.

Dr. Kristóf György: *Esztétikai becsülésünk a mai közszellem hatása alatt.* (Cluj-Kolozsvár, 1928. Minerva.) Az erdélyi irodalom fogalmát sokféleképp magyarázzák. A szerző erdélyinek tartja a könyvet, ha erdélyi az írója,

a tárgya és a megírást kiváltó lélektani motívum. E három feltétel közül bizonyára csak az utolsó fontos. (Kristóf maga is felemlíti a dunántúli Rákosi Viktor Elnömvet harangok-ját, mint «erdélyi» könyvet.) Az erdélyi jelzöt azonban esztétikai szempontból ne alkalmazzuk, ne bíráljunk erdélyi mértékkel, mert ez föltétlen névszülydés-sel jár. Az erdélyi írásművészet annyira megizmosodott, hogy elbírja az egyetemes magyar irodalommal való összemérést. Egyébként sem szabad e két magyar irodalmat egymástól elválasztani. Az erdélyi irodalom csak mint az egyetemes magyar irodalom szerves része élhet meg; tehát minden önkényeskedő irodalmi partikularizmus vétek a magyarság egysége ellen. Ezért itéli el a szerző — igen helyesen — azokat a törekvéseket, melyek még Erdély határain belül is autonóm, külön jellegű irodalmakat (székely, «magyar», csángó) akarnak teremteni. Ez az irodalmi schisma nem is követhetők be addig, míg az erdélyi magyarság tehernek érzi elszigeteltségét s amíg lelke az egész magyar irodalom remekműveinek szépségeivel megtelni vágyik.

Komoly, emelkedett szemszögből vizsgálja a szerző az erdélyi és az egyetemes magyar irodalom viszonyát. Tisztán látja a nehézségeket és hibákat, de rámutat a leghatalmasabb erőforrásra is: a megbontatlan, öntudatos, nagy magyar egységre.

A kötet első fele akár el is maradhatott volna. Az itt található hosszadalmas és néha nem is egészen világos elméleti fejtegetések alig nyújtanak valami pozitívumot, még kevésbé új szempontokat az esztétikai becslésre vonatkozóan. Az újabb irodalmi törekvéseket is szigorúan itéli meg. Idevágó nézeteit a fejlődés már sok tekintetben túlhaladta. Hálásak vagyunk azonban a szerzőnek, hogy az erdélyi irodalom mai problémáiról sok tekintetben tanulságos rajzot kaptunk. *Gál János.*